

ARAŞTIRMA

KARANLIKTA KAYBOLAN UMUTLAR*

Ayşe KOYUN**

PINAR ÇİÇEKOĞLU***

Alınış Tarihi: 01.09.2010

Kabul Tarihi: 01.11.2010

ÖZET

Bu çalışma, "Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi" kapsamında, Çankırı'da Romanların yaşadığı bir gecekondu bölgesindeki 6-18 yaş arasındaki sokakta çalışan çocuklar (n₂=107) ve annelerinin (n₁=48) sosyodemografik özelliklerini, sağlık durumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmış tanımlayıcı bir araştırmadır. Veriler, Mart-Nisan 2007 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların yaş ortalamaları 12.02±4.0 olup, %48.6'sı kızdır. Üç ve üzeri çocuğa sahip olan ailelerin oranı %70.1, gecekonduya yaşayan ailelerin oranı %56.2 olarak tespit edilmiştir. Annelerin %37.5'inin okuma-yazma bilmediği, babaların çoğunun ilköğretim mezunu olduğu ve yılın büyük bir bölümünde işsiz oldukları ortaya çıkmıştır. Çocukların %72.9'unun çalıştığı ve çalışan çocukların %42,3'ünün ailesinde başka bir çalışan çocuğun bulunduğu tespit edilmiştir. Okul yaşında olup, okula gitmeyen çocukların oranı %23.6'dır. Çocukların %8.4'ünün iş kazası geçirdiği, %96.3'ünün de sağlık güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir. Ailelerin barındıkları mekanların %55.3'ü gecekondu olup, çoğunun fiziksel koşulları sağlık yönünden oturmaya elverişli değildir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işçiliği, Romanlar

ABSTRACT:

Lost Hope in The Darkness

This study, "Child Labour in Turkey the Worst Forms of Elimination Project", the gypsies live in a slum in Çankırı, 6-18 years old in the street working children (n₂=107) and mothers (n₁=48) socio-demographic characteristics, health status to reveal is a descriptive research was undertaken. Data, between March-April 2007 by researchers using face to face interviews were collected. The average age of children in the study and 12.02±4.0, 48.6% girls. The family has three children and the rate of 70.1%, 56.2% of families living in slums were found to be. 37.5% of mothers did not know reading and writing, most of the fathers as primary school graduates were unemployed in a large part of the year and they have emerged. 72.9% of children's work and of working children 42.3% of working children in the family has another was found. School age children not attending school 23.6% rate. Children 8.4% of the accident at work, 96.3% of the cases were detected in the absence of health insurance. Of shelter space for families that 55.3% and the slum, most of them in terms of physical health conditions are not conducive to sitting.

Keywords: Child labour, Gypsies

GİRİŞ

Romanlar veya halk arasındaki tabirle Çingeneler, İran ve Anadolu üzerinden dünyaya yayılmış Hint-Avrupa kökenli halktır. Roman sözcüğü yerleşik düzeni olmayan göçebe insanları çağrıştırır. Romanlar, dünyanın en renkli göçebe topluluklarından biridir. İlk kez 1505'te İrlanda'da, 1514'te de İngiltere'de nüfus kayıtlarına geçirilmişlerdir. Aynı tarihlerde, Avrupa'nın birçok ülkesinde gezgin çalgıcı ve falcılardan oluşan bazı göçebe toplulukların kayıtlarına rastlanır. Günümüzde Romanlar dünyanın dört bir yanına dağılmış olarak yaşarlar. Yarı göçebe, yarı yerleşik bir

topluluğun sayımının yapılması güç olduğu için Romanların kesin nüfusu bilinmemektedir. Türkiye'de ise 750.000 dolayında Roman olduğu tahmin edilmektedir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanlar>. 2010).

Saha araştırmalarına göre, Romanlar arasında daimi işlerde çalışma ve sosyal güvenlik imkânına sahip olan pek az kimse vardır. Mevcut işler hemen her zaman geçici, kayıt dışı, vasıfsız ve çoğunlukla sağlık ve güvenlik koşullarına itina gösterilmeksizin gerçekleştirilen işlerdir. Romanların çoğunlukla yer aldığı iş alanları ayakkabı boyacılığı,

* 2. Uluslararası Katılımlı Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu'nda poster olarak sunulmuştur.

** Selçuk Üniversitesi Akşehir Kadir Yallagöz Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü (Öğr. Gör.)

*** Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü (Öğr. Gör.)

hamallık, çiçek satmak, işportacılık, bohçacılık, çöp toplayıcılığı, falcılık, fayton sürücülüğü, tarım işçiliği, demircilik, zurnacılık, müzisyenlik, dansçılık, madencilik ve dilenciliktir ([http://www.errc.org/cms/upload-media/03/9B/m0000039B.pdf](http://www.errc.org/cms/upload/media/03/9B/m0000039B.pdf). 2010). Romanlar, yaptıkları bu işlerden dolayı çoğu zaman hırsızlık, büyücülük, çocuk kaçırmaya gibi eylemlerle suçlanmışlardır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanlar>. 2010). Romanların daimi işlerde çalışma oranlarının düşük olması, onların göçebe olarak hayat sürdürmelerine ve sezonluk iş kolları bulanan sektörlerle kaymalarına neden olmaktadır. Bu durumda romanlar ve onların çocukları sağlık, eğitim gibi hizmetlerden yeterince faydalanamamaktadırlar.

Roman topluluklarının sağlık durumlarına ilişkin sayısal veriler bulunmasa da, yaşam standartlarının hayli altında barınma koşullarına sahip oldukları göz önüne alındığında, tıbbi sorunlarla sık sık karşılaştıkları söylenebilir. Roman çocukların okullaşma oranlarının da düşük olduğu gözlenmektedir. Önyargılar, ailelerinin etnik kökeni, düşük sosyo-ekonomik düzey, okulun erken yaşta bırakılması, ebeveynlerin eğitimsiz olması ve çocuğun öğrenimini desteklemek için kaynak yetersizliği roman çocukların okula devamını etkileyen temel faktörlerdir (<http://www.errc.org/cms/upload/media/03/9B/m0000039B.pdf>. 2010). Bu faktörler nedeniyle roman çocuklar okuldan uzaklaştıkça çocuk işçiler olarak çalışma hayatına atılmakta yada çalışma hayatına atıldıkça okuldan uzaklaşmaktadırlar.

Çocuk işçiliğinin temel nedeni, yoksulluktur. Yoksulluk, bu olgunun temel nedeni olduğu kadar sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Çocuk işçiliği, sosyal ve ekonomik açıdan çok önemli bir insan hakları sorunudur. Yapılan tahminlere göre bugün tüm dünyada 250 milyon kadar çocuk, yeterli eğitimden, sağlık hizmetlerinden ve temel özgürlüklerden yoksun biçimde çalışmaktadır (http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/ilo_cisc.htm.2010). Bu nedenlerle çocuk işçiliği, dünya çapında çok değişik biçimlerde karşımıza çıkabilen ve çocukların her türlü ihmal ve istismarına yol açabilen bir durumdur. UNICEF çocuğun bir işte çalışmasıyla birlikte fiziksel, bilişsel, duygusal, toplumsal ve ahlaki gelişiminin tehdit altında kalabileceğine dikkat çekmektedir (Bilazer, 2009).

Bilindiği üzere Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesi 18 yaş altındaki herkesi çocuk olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte taraf olduğumuz 182 sayılı "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi" ile Türkiye; niteliği veya çalışma koşulları gereği çocuğun sağlığına, güvenliğine veya ahlakına zarar verebilecek işleri öncelikli olarak ortadan kaldırmak için bunları açıkça saptamayı ve yasaklamayı, yasaları ihlal edenler için yaptırımlar ve mağdurlar için tazminat öngörmeyi taahhüt etmektedir. Bu sözleşme, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin hemen sona erdirilmesine yönelik ivedi önlemlerin alınmasını öngörmektedir. "En kötü biçimler" kölelik ve zorla çalıştırmadan, çocukların yasa dışı işlerde kullanılmasına, çocukların sağlığı, güvenliği ve ahlakı açısından zararlı işlere dek geniş bir alana yayılmaktadır (http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/ilo_cisc.htm). Ülkemiz mevzuatları uluslararası antlaşmalara uygun hale getirilmeye başlanmış, ancak yeterince farkındalık geliştirilmediği için uygulamaya yansımaları istenilen düzeye ulaşmamıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Romanların yaşadığı bir gecekondu bölgesindeki sokakta çalışan çocuklar ve annelerinin bazı sosyodemografik özellikleri, sağlık durumlarını belirlemek ve çocukların sokakta çalışmalarında etkili olan etmenler ve çalışma koşullarının yarattığı bazı olumsuzlukları irdelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) tarafından AB (Avrupa Birliği) finansmanı ile yürütülen "Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi" kapsamında Çankırı İl'inde bir gecekondu bölgesinde yaşayan roman kadınlar (n₁=48) ile onların çalışan ve çalışma riski taşıyan çocukları (n₂=107) üzerinde yapılan tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. ILO, ÇSGB ve Çankırı Sağlık Yüksekokulu (ÇSY) arasında imzalanan protokol ışığında ve Çankırı İl Proje Koordinasyon Ofisi (İPKO) ile Çankırı Sağlık Yüksekokulu arasındaki işbirliği esasları çerçevesinde, 12 ay süresince (Aralık 2006 - Kasım 2007) projeden faydalanan çocuklara ve çocukların ailelerine yönelik sağlık ihtiyaçlarının belirlenmesi, gerekli sağlık tespit formlarının

oluşturulması, sağlık taramalarının gerçekleştirilmesi ve eğitim programlarının düzenlenmesi gibi hususlar imza altına alınmıştır. Çankırı İPKO yetkilileri tarafından okul saatlerinden sonra sokakta çalıştığı tespit edilen çocuklar ve kardeşleri, aileleriyle görüşmeler yapıldıktan ve gerekli izinler alındıktan sonra proje ofisine getirilmeleri sağlanmış ve farklı etkinlikler yapılarak bu çocuklar sokaktan uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. İmzalanan protokol ışığında, sağlık hizmetleri ve eğitim programları düzenlenmiş, çocukların ve ailelerin sağlık durumlarını belirlemeye yönelik sağlık tespit formları oluşturulmuş ve bu formların basımı ILO tarafından gerçekleştirilmiştir. Gönüllü olarak projeye destek olmayı kabul eden Çankırı Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencileriyle birlikte aile ziyaretleri yapılmış, bireysel hijyen ve öz bakım eksiklikleri belirlenmiş ve giderilmiş, proje kapsamındaki çocukların okul derslerine yönelik takviye etüt hizmetleri verilmiş, ihtiyaç duyulan konularda sağlık eğitim programları düzenlenmiş ve uygulanmış, çocuklara yönelik hazırlanan sosyal aktivitelerin düzenlenmesine (sinema, tiyatro, satranç, piknik organizasyonları vs.) ve çocukların psikolog ihtiyacına destek olunmuştur. Sağlık durum tespitine yönelik aile ziyaretleri Mart-Nisan 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve bu ziyaretler esnasında çocukların ve ailelerin sağlık durumlarını belirlemeye yönelik oluşturulmuş sağlık tespit formları yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak doldurulmuş, araştırma kapsamında elde edilen veriler yüzdelik olarak sunulmuştur.

Ayrıca proje kapsamında ihtiyaç tespit edilen konularda araştırmacılar tarafından annelere; osteoporozu önleme ve menopozda yaşam kalitesini arttırma, aşılamanın önemi, bireysel hijyen, çevre ve konut temizliği, aile planlaması, zararlı alışkanlıklarla mücadele, aile içi iletişim, anne sütü ve emzirmenin önemi, kendi kendine meme muayenesi, çocuklarda sık karşılaşılan sağlık sorunları, ev kazalarından korunmak için alınması gereken önlemler konularında; çocuklara ise tıbbi araçların tanıtımı, ağız diş sağlığı, el - ayak hijyeni, ilk yardım, zararlı alışkanlıklarla mücadele, görgü ve trafik kuralları, dengeli beslenme, çocukta zaman yönetimi, bireysel hijyen ve öz bakım, iletişim becerileri konularında eğitimler düzenlenmiştir. Sağlık Eğitimleri sırasında hijyen malzemeleri dağıtılmış ve bunların maliyetleri ILO tarafından karşılanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında çalışan/çalışma riski taşıyan çocukların ailelerine, annelerine ve kendilerine yönelik tespit edilen özellikleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Ailenin Sosyodemografik Özellikleri

	n ₁	%
Anne Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	18	37.5
İlkokul	28	58.4
Ortaokul	2	4.1
Baba Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	4	8.3
Okur Yazar	4	8.3
İlkokul	30	62.6
Ortaokul	8	16.7
Lise	2	4.1
Anne Meslek		
Evhanımı	46	95.9
Serbest Meslek	2	4.1
Baba Meslek		
İşsiz	9	18.7
Memur	3	6.3
İşçi	12	25.0
Serbest meslek	24	50.0
Oturulan konut durumu		
Kira	18	37.5
Mülk Sahibi	23	47.9
Yakınımına ait kira ödemiyorum	7	14.6
Oturulan Konut Tipi		
Apartman	4	8.3
Gecekondu	27	56.2
Müstakil	17	35.5
Aylık Gelir Durumu		
Asgari Ücretin Altı	30	62.5
Asgari Ücret İle Açlık Sınırı Arası	13	27.0
Açlık Sınırı-Yoksulluk Sınırı Arası	5	10.5
Akraba evliliği		
Yok	36	75.0
Var	12	25.0
Toplam	48	100.0

Proje kapsamında ulaşılan ailelerin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre araştırma kapsamına alınan annelerin yaş ortalamaları 36.1±7.7; babaların yaş ortalamaları 37.7±7.1 olarak tespit edilmiştir. Annelerin %37.5'i okur yazar değil, %58.4'ü ilkokul mezunu; babaların %8.3'ü okur yazar değil, %62.6'sı ilkokul mezunudur. Annelerin %95.9'u ev hanımı, babaların yarısı

serbest meslek sahibidir. Oturulan konutta ailelerin %37.5'inin kiracı, %47.9'unun mülk sahibi olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin çoğu aylık gelir durumunun asgari ücretin altında olduğunu (%62.5) ve gecekonduda oturduğunu (%56.2) beyan etmiştir. Her dört aileden birinin akraba evliliği yaptığı ortaya çıkmıştır. Akyan ve Atak'ın çalışmasında (2004), çalışan çocukların %53.2'sinin babasının, % 72.3'unun annesinin ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Scanlon ve arkadaşları (1998), ailede özellikle babanın eğitim durumunun düşük olmasının çocuklarının kalifiye eleman olmasını engellediğini, bu durumun iş bulmalarını güçleştirdiğini, dolayısıyla işsiz kalmalarına ya da enformal sektörde geçici olarak çalışmaya yol açtığını belirtmektedir. Babaların yeterli miktarda gelir elde edememesi, aile gelirine katkıda bulunmak için çocukların çalışmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Malloy (1992) ise çocukların elde ettiği gelirin aile gelirlerinin yaklaşık %20-25'ini oluşturmasının ve eve giren paranın hemen hepsinin yiyecek için kullanılması nedeniyle, ailelerin çocukların çalışmasına gereksinimi olduğunu belirtmektedir. Farklı çalışmalarda da çocukların kalabalık aileden gelmesinin, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olmasının çalışmada etkili olduğu, ayrıca yoksul toplumlardaki ailelerin çocukların çalışmasına, gelir elde etmek için gereksinimi olduğu belirtilmektedir (Wright et al. 1993, Baybuğa ve Kubilay 2003).

Tablo 2. Annelerin Jinekolojik ve Obstetrik Öyküleri

	n ₁	%
Evlenme Yaşı		
13 ve altı	2	4.2
14-19 yaş	28	58.3
20-25 yaş	17	35.4
25 ve üstü	1	2.1
İlk gebelik yaşı		
18 yaş altı	15	31.2
18 ve üstü	33	68.8
Toplam gebelik		
1	1	2.1
2	5	10.4
3 ve üzeri	42	87.5
Canlı Doğum Sayısı		
1	4	8.3
2	8	16.7
3 ve üzeri	36	75.0
Kürtaj		
1	6	12.5

2	2	4.2
3 ve üzeri	7	14.6
Cevap yok	33	68.8
Son gebeliğini isteme durumu		
Evet	24	50.0
Hayır	24	50.0
Son doğumu yaptığı yer		
Hastane	37	77.1
Evde	11	22.9
Son doğumunda bakım alma durumu		
Almadım	17	35.4
1-4 kez aldım	24	50.0
5-10 kez aldım	7	14.6
Toplam	48	100.0

Tablo 2'de araştırma kapsamına alınan annelerin jinekolojik ve obstetrik öyküleri yer almaktadır. Buna göre kadınların %62.5'inin adölesan yaşta evlendiği (19 yaş ve altında), %31.2'sinin ilk gebeliğini 18 yaşından önce yaşadığı tespit edilmiştir. Kadınların %87.5'inin ikiden daha fazla gebeliği; %75'inin ikiden daha fazla sayıda yaşayan çocuğu bulunmaktadır. Kadınların %31.3'ünün en az bir kez kürtaj yaptırdığı ortaya çıkmıştır (%14.6'sının üç ve üzerinde kürtaj yaptırmıştır). Kadınların yarısının son gebeliğini istemediği, yaklaşık her dört kadından birinin son doğumunu evde yaptığı, kadınların yarısının da son gebeliği boyunca 1-4 kez bakım aldığı, %35.4'ünün de hiç doğum öncesi bakım almadığı tespit edilmiştir. Türkiye Sağlık ve Nüfus Araştırması 2008'e (TNSA- 2008) göre; evli kadınlar arasında 100 gebelikten yalnızca biri ölü doğumla sonuçlanırken, 10'u isteyerek olmak üzere toplam 21 gebelik düşükle sonlanmıştır. Aynı araştırmaya göre son beş yıllık dönemde doğum yapan annelerin %92'sinin son doğumlarının gebeliği sırasında en az bir kez sağlık personelinin doğum öncesi bakım hizmeti aldığı görülmektedir. TNSA-2008 öncesindeki beş yıl içinde meydana gelen doğumların %64'üne doktor; %27'sine de ebe ve/veya hemşire yardımcı olmuştur. Son beş yılda meydana gelen doğumların yaklaşık %90'ı sağlık kurumlarında; %10'u ise evde gerçekleşmiştir. Evde gerçekleşen doğumların oranı, kırsal yerleşim yerlerinde %20'ye; Doğu'da %27'ye; eğitimsiz anneler arasında %28'e; altı ve daha fazla çocuğu olan anneler

arasında ise %38'e yükselmektedir. Buna göre, 10 kadından 1'i doğumunu evde gerçekleştirmektedir (www.hips.hacettepe.edu.-tr/tnsa2008/data/tnsa-2008_on_rapor-tr.pdf.).

Tablo 3. Çocukların Sağlık Öyküleri

	n ₂	%
Sosyal güvence varlığı		
Var	4	3.7
Yok	103	96.3
Günlük uyku süresi		
0-6 saat	4	3.7
7-9 saat	88	82.2
10 saat ve üzeri	15	14.0
Beslenme durumu		
Yeterli	49	45.8
Yetersiz/aç kalmayacak şekilde	58	54.2
Diş fırçalama durumu		
Günde 2 kez	20	18.7
Günde 1 kez	16	14.9
Ara sıra/ağına geldikçe	58	54.2
Hiç fırçalamıyor	13	12.1
Sigara içme durumu		
İçmiyor	100	93.5
İçiyor	7	6.5
Çocuğun dış görünümü		
Bakımlı/temiz	86	80.4
Bakımsız/kirli	21	19.6
Toplam	107	100.0

Araştırma kapsamına alınan çocukların sağlık öyküleri Tablo 3'te verilmiştir. Çocukların yaş ortalamaları 12.02±4.0 olarak tespit edilmiştir. Çocukların %48.6'sı kız, %51.4'ü erkektir. Çocukların %96.3'ü sağlık güvencelerinin olmadığını belirtmiştir. Çocukların %82.2'sinin günde 7-9 saat uydukları, %54.2'sinin aç kalmayacak şekilde beslendikleri, %54.2'sinin dişlerini ağına geldikçe fırçaladığı, %6.5'inin sigara içtiği, %19.6'sının dış görünüşünün bakımsız olduğu tespit edilmiştir. Tomak ve arkadaşlarının (2009) bir çiraklık eğitim merkezinde yaptıkları çalışmalarında, çirakların enerji ve besin alımlarının yetersiz ve dengesiz olduğu, %39,5'inin sigara içtiği saptanmıştır. Sivas'ta yapılan farklı bir çalışmada, ilköğretim çağındaki çocukların %85.1'inin dişlerini ya düzensiz fırçaladığı yada hiç fırçalamadığı ortaya çıkmıştır (Başbüyük ve Hubbezoğlu 2007).

Tablo 4. Çocukların Çalışma Öyküleri

	n ₂	%
Çocuğun çalışma durumu		
Çalışmıyor	29	27.1
Sürekli çalışıyor	12	11.2
Yaz tatillerinde çalışıyor	5	4.7
Hafta sonu çalışıyor	6	5.6
Fırsat buldukça çalışıyor	55	51.4
Ne iş yapıyor		
Ayakkabı boyama	14	13.1
Simit, mendil vb.	45	42.1
Oto tamiri	6	5.6
Diğer	13	12.2
Cevap yok	29	27.1
Ailede başka çalışan çocuk var mı?		
Var	57	53.3
Yok		
Okula gitme durumu		
Gidiyor	72	67.3
Gitmiyor	35	32.7
İş kazası geçirme durumu		
Geçirdi	9	8.4
Geçirmedi	98	91.6
Sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu		
Yalnız hastalık durumunda	94	87.9
Genel kontrol	5	4.7
Yararlanmıyorum	8	7.4
Toplam	107	100.0

Tablo 4'te proje kapsamına alınan çocukların çalışma öyküleri yer almaktadır. Buna göre, çocukların %72.9'unun çalışmakta oldukları; çalışan çocukların da en fazla simit, mendil vs. sattıkları tespit edilmiştir. Çalışan çocukların %42,3'ünün ailesinde başka çalışan çocuğun olduğu belirlenmiştir. Buradan, yaklaşık her iki çalışan çocuktan birinin çalışan başka bir kardeşi olduğu ortaya çıkmaktadır. Okul yaşında olup (7-18 yaş), okula gitmeyen çocukların oranı %23.6'dır. Bu sonuçlar, her dört çocuktan üçünün çalıştığını ve okul yaşında olan her dört çocuktan birinin okula devam etmediğini göstermektedir. Çocukların %8.4'ü çalıştıkları süre içinde iş kazası geçirmiştir. Çocukların yalnızca %3.7'sinin sosyal güvencesinin olduğu ve %87.9'unun yalnız hastalık durumunda sağlık hizmetlerinden yararlandığı göz önüne bulundurulduğunda çocukların yeterli sağlık bakımı alamadıkları söylenebilir. Ülkemizde 2006 yılında yapılan Çocuk İşgücü Araştırması'na göre, 6-17 yaş

grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan %5,9'unun ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmekte olduğu tespit edilmiştir (958 bin kişi). Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların %47.7'si kentsel, %52.4'ü kırsal yerlerde yaşamaktadır. İstihdam edilen çocukların %66'sını erkek, %34'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Çalışan çocukların %31.5'i bir okula devam ederken, %68.5'i öğrenimine devam etmemektedir. Okula devam eden 6-17 yaş grubundaki çocukların % 2.2'si ekonomik bir işte çalışırken, okula devam etmeyen çocukların %26.3'ü çalışmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=482>. 2006). Akşit ve arkadaşları (2001), sokakta çalışan çocukların mevsimsel olarak mendil, çiçek, sakız, su, bilet gibi şeyleri sattıklarını, bazen tehlikeli aktiviteler içinde de yer alabildiklerini tespit etmişlerdir. Araştırmada ayrıca, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocukların ortalama yaşının 12 olduğu, %13'ünün hiç okula gitmemiş, %25'inin okulu bırakmış olduğu, okula devam edenlerin ise zor şartlarda okuduğu ve eğitimi gereksiz gördüğü, çalışma saatlerinin uzun ve düzensiz olduğu, eğitim ve gelir seviyesi düşük geniş ailelerden geldiği bulunmuştur. Şişman (2006) çalışmasında, temel eğitim çağında olmasına rağmen okula devam etmeyen ve tam zamanlı olarak sokakta çalışan çocukların oranını %11.1 olarak tespit etmiştir. Aynı çalışmada, sokakta çalışan çocukların %53'ü okul dışında kalan tüm zamanlarda, %28.8'i yalnızca okulların tatil olduğu yaz aylarında, %18.2'si ise tam zamanlı çalışmaktadır.

Özellikle çocukların sosyal güvenliğinin sağlanması önemli ve gereklidir. Çünkü çocuk, gelişimsel özelliği bakımından öncelikli korunması gereken bir risk grubu oluşturmaktadır. Yılmaz ve Bayat'ın (2005) çalışmalarında, oto tamirhanelerinde çalışan çocukların %61.7'sinin sigortasız çalıştıkları belirlenmiştir. Akyan ve Atak'ın (2004) çalışmalarında, çalışan çocukların %44'ünün iş kazası geçirdiği ve %61.7'sinin sosyal güvencesinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde; çalışan veya risk taşıyan çocukların çok çocuklu ailelere sahip olduğu, annelerin büyük çoğunluğunun okuma-yazma

bilmediği, babaların çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu, ailenin aylık gelirinin asgari ücretin altında olduğu, sosyal güvencelerinin olmadığı, sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamadıkları, çocukların babalarının yılın büyük bir bölümünde işsiz oldukları, ailede çalışan yetişkinlerin büyük çoğunluğunun vasıfsız işlerde çalıştıkları ve kamu kesiminde temsil edilmedikleri, ailelerin barındıkları mekanların çoğunlukla baraka ve gecekondular olduğu, yaşanan ortamın fiziksel koşulları sağlık yönünde oturmaya elverişli olmadığı, ailelerin genelde çocuklarını sokakta ne yaptığını bilmediği/takip etmediği ve sokakta çalışan çocukların buldukları mekanların, gündüzleri insanların yoğun olduğu cadde, çarşı ve parklar, geceleri ise bar, cafe-restaurant, otogar gibi sabaha kadar açık olan yerler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda şu öneriler getirilmiştir: Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailenin gelir düzeyini arttırmaya yönelik ekonomik önlemler alınmalıdır. Geniş kitleler lehine uygulanacak sosyal politikalarla, gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, sosyal güvenlik vb. alanlara toplu olarak yaklaşılmalıdır. Sosyal Güvenlik kapsamındaki nüfus arttırılmalıdır. Kalkınmada öncelikli yöreler için kalkınma projeleri geliştirilmeli, yatırımların arttırılması teşvik edilmelidir. 138 sayılı ILO sözleşmesi iç mevzuata yansıtılmalı, bu alandaki yaptırımlar uygulanmalıdır. Çıraklık eğitiminden yararlanan çocuk sayısı arttırılmalıdır. Çıraklık eğitimi yeniden yapılandırılmalı, küçük sanayi işletmelerinin ihtiyacına uygun meslek eğitimi verilmeli, eğitimlerde çocukların sağlık ve sosyal güvenlik haklarına yer verilmelidir. Eğitim hizmetleri nicelik ve nitelik olarak uygun olmalı, ilköğretim çağındaki çocukların eğitime devam etmesi sağlanmalıdır. Yerel yönetimler, yerel kurum ve kuruluşlar çalışan çocukların sorunlarıyla ilgilenmeli, yeni projeler geliştirmeli, sokaklarda yaşayan, çalışan çocuklara hizmet götürmelidirler. Daha çok sayıda kadının çalışma hayatına katılması yönünde istihdam politikaları uygulanmalıdır. Kadınların çalışma hayatına atılmalarının, çocuk işgücünün ortadan kaldırılması yönündeki mücadeleye katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- .....Önemli bir konu: Çocuk işçiliği. http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/ilo_cisc.htm. (Erişim:22 Temmuz 2010).
- .....Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. TNSA-2008. www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/tnsa-2008_on_rapor-tr.pdf. (Erişim Tarihi: 10.04.2009)
- .....T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2006). Çocuk İşgücü Araştırması <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=482>. (Erişim: 29 Temmuz 2010).
- Akşit B, Karancı N, Gündüz HA** (2001). Turkey working street children in three metropolitan cities: a rapid assessment, (Geneva: International Labour Organization, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC) yayını). http://www.oit.org/public/libdoc/ilo/2001/101B09_34_3_engl.pdf. (Erişim: 31 Ağustos 2010)
- Akyan MA, Atak N** (2004). Çankırı sanayi sitesinde çalışan çocuklar ve çalışma koşulları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 57(3):139-151.
- Bahattin A, Nuray K, Hoşgör GA** (2010). Turkey working street children in three metropolitan cities: a rapid assessment. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2001/101B09_34_3_engl.pdf. (Erişim: 30 Temmuz 2010).
- Başbüyük GÖ, Hubbezoğlu İ** (2007). Sivas il merkezinde bulunan ilköğretim çağındaki çocukların ağız diş sağlığı durumu ve alışkanlıklarının belirlenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 1/1:59-71.
- Baybuğa MS, Kubilay G** (2003). Sokakta yaşayan/çalışan çocukların aile ve yaşadıkları konutun özellikleri. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2: 34-46.
- Bilazer FN** (2009). Hemşirelik mesleği ve çocuk işçiliği. <http://turkhemsirelerderneği.org.tr/menu/saglik-guncel/thd-sagligin-sesi-yazilari/83-sagliguncel.aspx>. (Erişim:25 Ağustos2010).
- ILO Türkiye Ofisi (2010).
- Malloy C** (1992). Children and poverty: America's future at risk. Pediatric Nursing 18(6): 553-557.
- Romanlar. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanlar>. (Erişim: 30 Temmuz2010).
- Saha Çalışması. <http://www.errc.org/cms/upload/media/03/9B/m0000039B.pdf>. (Erişim: 29 Temmuz 2010).
- Scanlon T, Tomkins A, Lynch M et al.** (1998). Street children in Latin America. BMJ 316: 1596-1600.
- Şişman Y** (2006). Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları ve gelecek beklentileri. Sosyal Bilimler Dergisi 2:251-275.
- Tomak L, Coşkun M, Elmacıoğlu F ve ark.** (2009). Samsun çıraklık eğitim merkezindeki çırakların antropometrik ölçümlerinin saptanması. Fırat Tıp Dergisi 14(3):186-192.
- Wright JD, Kaminsky D, Witting M** (1993). Health and social conditions of street children in Honduras. AJDC 147:279-283.
- Yılmaz U, Bayat M** (2005). Oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi. Sağlık Bilimleri Dergisi 14:37-44.